

सौष्ठव

संपादक
श्रीधर तिळवे

6जून-21जून1999
सौष्ठव अंक दहावा

सौष्ठव

संपादक : श्रीधर तिळवे

सहाय्यक संपादक : मंगेश बनसोड

या पुरवणीतील साहित्य

* संपादकीय - मनोज जोशीच्या कविता संदर्भात

* मनोज जोशीच्या २४ कविता

संपादकीय

मानवी संस्कृतीच्या इतिहासात संस्कृतीचे (१) परलोक संस्कृती (२) इहलोक संस्कृति (३) यंत्रलोक संस्कृति असे तीन महत्त्वाचे टप्पे आहेत. यंत्रलोक संस्कृतीने (१) नवअध्यात्मवाद (रामकृष्ण परमहंस, अरविंद) (२) नवमानवतावाद (मानवेंद्रनाथ राय) (३) समाजवाद (रॉजर बेकेन, कार्ल मार्क्स, फायरबाखर वगैरे) (४) आधुनिकवाद (५) औद्योगिकवाद (६) भांडवलवाद (अँडम स्मिथ) (७) मानसशास्त्रवाद (फ्रॉइड, युंग अँडलर) व (८) अस्तित्ववाद (किर्केगार्ड, नित्शे) (९) नवविज्ञानवाद (१०) संरचनावाद (सस्यूर, याकोक्सन) (११) वसाहतवाद (१२) स्त्रीविमोचनवाद अशा कित्येक महत्त्वाच्या विचारसरण्या जन्माला घातल्या. १९५० नंतर मानवी संस्कृतीने नवे वळण घेतले आणि चिन्ह लोकसंस्कृती जन्माला आली. बोलपट, संगणक, टिव्ही पासून इंटरनेटपर्यंत बऱ्याच गोष्टी तिने जन्माला घातल्या तिच्या मूळाशी नवे ज्ञान होते. ह्यातून पुढे १९७० नंतर नव्या विचारसरण्या जन्माला आल्या. स्वतःच्या काळात घडत असलेल्या नव्या चिन्हसृष्टीची उभारणी आणि तिने घडवलेले मन्वंतर ह्यांचा वेध घेण्यास त्यांनी प्रारंभ केला. ह्या विचारसरण्या व त्याचे प्रवर्तक पुढीलप्रमाणे :

- * उत्तरअध्यात्मवाद (कृष्णमूर्ती, रजनीश, डेव्हीड बोहम)
- * उत्तरसमाजवाद (अर्नेस्ट लॅक्लाऊ, चन्टाल मोफु, फ्रेडरीक जेम्सन, नॉर्मन गेरास, बेल्डन फिल्डस)
- * उत्तरभांडवलवाद (पीटर ड्रकर, अमर्त्य सेन, जीन बॉव्डीलार्ड)
- * उत्तरआधुनिकवाद (मिशेल फुको, जीन बॉव्डीलार्ड, जीन ल्योतार्ड, डेल्युझ, गतारी)
- * उत्तरमानसशास्त्रवाद (मिशेल फुको)
- * उत्तरअस्तित्ववाद (नित्शे)
- * उत्तरविज्ञानवाद (सर्व १९५० नंतरचे विज्ञान)
- * उत्तरऔद्योगिकतावाद (आल्वीन टॉफलर, जीन बॉव्डीलार्ड, डॅनीअल बेल, अर्नेस्ट मॅन्डेल)
- * उत्तरवसाहतवाद (होमी भाभा, गायत्री स्पिवॅक, एडवर्ड सैद)
- * उत्तरसंरचनावाद (देरीदा जॅक्स, रोला बार्थस)
- * लिंगविमोचनवाद (नॅन्सी फ्रेझर, लिंडा निकोलसन, सॅबीना लवीबॉड)

१९८५ नंतर ह्या चिन्हसृष्टीने भारतातही आपले हात पाय पसरले. मी स्वतःच ह्या नव्या चिन्हसृष्टीच्या दृष्टिने चौथ्या नवतेची नवी मांडणी करावयास सुरवात केली. मी करत असलेली मांडणी ही फक्त साहित्यिक आहे असाही गैरसमज काहींनी करून घेतला.

वास्तविक नवीन आलेल्या चिन्हसंस्कृतीची नवीन मांडणी करण्याचा माझा प्रयत्न होता. साहित्य हे केवळ निमित्त होते. माझ्या समकालीन लोकांच्याकडून माझ्या अपेक्षा नव्हत्याच. मला मूर्खात काढण्याखेरीज ह्या लोकांनी काहीच केले नाही. समजून घेण्याची, नीट पाहण्याची आणि नवे काही वाचण्याची इच्छा नसलेली माझी ही पिढी तिचे काय करायचे हा प्रश्न अद्यापही सुटलेला नाही मला आशा वाटत होती ती १९७५ च्या आसपास जन्मलेल्या दुसऱ्या पिढीकडून. चौथ्या नवतेसंदर्भात ही पिढी भरभक्कम काम करेल असे वाटत होते पण दुर्दैवाने ह्याही पिढीत देशीवादने प्रभावीत झालेलेच खूप आहेत. फारशी मेहनत न घेता कविता आणि समीक्षा क्षेत्रात करीयर करायला निघालेले काहीजण आहेत. काहीतर अर्ध्या हळकुंडानेच पिवळे झाले आहेत. अशा ह्या पार्श्वभूमीवर कविता क्षेत्रात मात्र दोन कवी मनापासून काम करत आहेत एक ज्ञानदा दुसरा मनोज जोशी. समकालीन काळ व अवकाश ह्यांना समकालीन जाणीवेने सामोरे जाणारे हे दोघेच आहेत (सलील वाघ देशीवादातून पूर्ण मुक्त झाला तर तोही चौथ्या नवतेचा महत्त्वाचा कवी ठरेल. नितीन अरुण कुलकर्णी व निवीही अरुण कोलटकरांच्या अतिनादाने देशीवादातच अडकून पडलेले तेही मनात आणतील तर मुक्त होतील व चौथ्या नवतेची कविता लिहितील). इथे आम्ही मनोज जोशीच्या कविता देत आहोत.

मनोजची बाह्यसृष्टी ही चिन्ह संस्कृतीने प्रभावित झालेली आहे तर त्याची आत्मसृष्टी ही उत्तरआधुनिकवादाने (Postmodernism) देशीवादी लेखकांचा उत्तर आधुनिकवाद हा यंत्र संस्कृतीने प्रभावित आहे आणि त्यांचे उत्तर आधुनिकतेशी असलेले नाते संशयास्पद आहे. मनोज मात्र निखळ उत्तरआधुनिक कवी आहे. तो देशीवादापासूनही पूर्ण मुक्त झाला आहे. त्याच्या सुरवातीच्या कालखंडातील कविता ह्या विलास सारंग, अरुण कोलटकर ह्यांनी प्रभावीत होत्या. पण फार अल्प काळात त्याने ह्यांच्यापासून मुक्तता मिळवली आणि स्वतःची स्वायत्त कविता घडवायला सुरवात केली. मनोजची कविता समजून घ्यायची असेल तर आणखी दोन गोष्टी समजून घ्याव्या लागतात. (१) तो उच्च वर्गीय आहे. ह्या वर्गात टिव्ही, सीडी, कॉम्प्युटर हे सहज उपलब्ध आहेत. चांगले मार्क्स मिळवले तर कॉम्प्युटर आणून देईन अशी दटावणी ह्या वर्गात आई देऊ शकते. (२) मनोज हा कॉन्वेंटमधून शिकलेला मराठी कवी आहे? ज्ञानदाही अशीच मिश्र माध्यमाच्या ज्ञानप्रबोधिनीत शिकलेली आहे. दोघांचेही विचार हे इंग्रजीतूनही प्रचंड प्रमाणात चालतात. त्यामुळेच मनोजची कविता ही मराठी आणि इंग्रजी ह्या दोन्ही भाषांची संकर निर्मिती आहे. स्वातंत्र्यपूर्व काळात इंग्रजी माध्यमात शिकलेल्या अनेकांनी साहित्यनिर्मिती मात्र देशी भाषेत केली. मनोज ज्ञानदामुळे तो कालखंड पुन्हा सुरू होतो की काय असा प्रश्न निर्माण झाला आहे. कॉलेजचे तोंडही न पाहणारे ना.घो.महानोर, नारायण सुर्वे, मनोहर ओक, नामदेव ढसाळ, अरुण कोलटकर हे देशीवादी वाङ्मय लिहायला पात्र होते त्याच्या नेमक्या उलट चौथी नवता वा तत्सम वाङ्मय निर्माण करणारे इंग्रजी माध्यमात शिकणारे असणार आहेत का असा हा प्रश्न आहे. ह्यांचे देशी भाषेवरचे अभिव्यक्तिप्रेम ग्लोबल मार्केट फोर्स पुढे टिकणार आहे का हाही असाच एक प्रश्न. मनोजने स्वतःच्या ह्या गोचीचे वर्णन कविता क्रमांक १९ मध्ये माझ्या मराठीची बोलू कौतुके पैजा मारून फाटूनी गेली..... ह्या कडव्यात केले आहे. मराठी इंग्रजीचा ताणाबाणा मनोजच्या कवितेत प्रचंड आढळतो. प्रश्न केवळ ह्या ताण्याबाण्यापुरता रहात नाही तो मनोजच्या आयडीयालॉजीपर्यंत भिडतो. मनोजची कविता ही सरळ सरळ अमेरिका युरोपाळलेली उत्तर आधुनिक कविता आहे. जागतिकीकरण म्हणजे युरोपीकरण नव्हे हे त्याला कळते पण वळत नाही.

मराठीत 'नाही रे' वर्गातून आलेल्या कवितेचे व कवीचे फार कौतुक आहे. मनोज नेमका विरुद्ध टोकावर आहे. त्याच्याच भाषेत सांगायचे तर टिव्हीचे प्रत्येक चॅनेल तुमच्यासाठी क्रॉम्पटन पंखा तुमच्यासाठी डनलप सोफा तुमच्यासाठी बसा आणि विचाराला लागा अशी त्याची 'आहे रे' वर्गाची अवस्था आहे. हा 'आहे रे' वर्ग संख्यात्मक पातळीवरही वाढत चालला आहे त्यामुळे मनोज हा एका अर्थाने ह्या वर्गाचा आवाज आहे.

मनोज मितीपलीकडे असलेल्या विश्व ह्या पातळीच्या अनुभवाला पारखा आहे त्यामुळेच (मितीपलीकडचा) कालीक अभावाचा आनंद अनडेवलपड होतो (कविता क्रमांक १५) अखंडानंदाचा सोशियोलिंग्विस्टीक कळस म्हणजे त्यांचे प्रवचन होते समकालीन अध्यात्मिक प्रवचनांचे हे अचूक वर्णन आहे म्हणूनच ह्याचा शेवट उपरोधीत होत 'तुका म्हणे आई घाला' असा होतो. कविता क्रमांक १० मध्ये केवळ अध्यात्मिक वाचन करून वाचनाच्या काळात आपण कसे 'गायब देवांचे सुपर, क्षणिक राजे, दीर्घ संभोगाचे समाधीकिंग' होतो ते निवेदक सांगतो - रजनीश, कृष्णमूर्ती बरोबरच्या आपल्या पुस्तकी वाढीला मनोज अनुकरणात्मक ग्रोथ असे म्हणतो. त्यामुळेच शेवटी जुन्या छत्र्या दुरुस्त करण्यासाठी आम्ही हा ओरिजनल पाऊस वापरतो आणि मग हे अध्यात्माचं सृजनशील पाणीही केवळ मास प्रॉडक्ट बनते. आम्हाला अस जगता येत नाही असे सांगून शेवटी निवेदक ह्या कवितेत आम्ही=काही नाही मी असे म्हणून थांबतो. खरेतर आम्ही=काही नाही असे असते तर आधीच्या कडव्यात सांगितलेलं घडलेच नसते पण तरीही मनोज आम्ही काही नाही असे काहीसे विरोधी लिहतो. कदाचित त्याला एक अँबसर्डीटी सुचवायची असेल.

सृष्टीची (निसर्ग) फारशी दखल मनोज घेत नाही त्याची कविता प्रामुख्याने प्रतिसृष्टी व चिन्हसृष्टी ह्यांच्याभोवती फिरते. चिन्हसृष्टीतील टिव्ही आणि कॉम्प्युटर ह्यांची दखल मनोज वारंवार घेतो. मनोज स्वतःच्या कालखंडाचे वर्णन गतीला टिमंडस वाव

असलेला इनफीनीट शक्यता सुचवणारा (कविता १७) काळाचं भावहिन भान आल्यावर प्रत्येक गोष्ट प्रतिमा वाटणारा (कविता १८) कमर्शियल काळ (कविता ६) असे करतो. ह्या कमर्शियल काळात कम्प्युटर नावाचा बिनडोक भडवा आपल्यातील संवादाची दरी काबीजत सुटलाय असे मनोज म्हणतो. कम्प्युटरच्या सायबरस्पेसची गणिते मांडणाऱ्या कृतीला क्रॉनिक उपचार मात्र सापडत नाही आणि मग स्वतःतून आपण परतंत्र होतो आणि मग आपल्या अस्तित्वाच्या मेगॅस्टेटला काहीच अर्थ उरत नाही. टिव्हीपुढे एमटिव्हीचे सहर्ष असंघर्षित कलर्स पहात तर कधी एम टिव्हीपुढे कोक पितच मनोज बसतो. मनोजच्या कवितेतील चॅनेल हे बहुधा एम टिव्हीच असते हे पहाण्यासारखे आहे. ह्या एम टिव्हीचे कलर्स सहर्ष, संघर्ष न करणारे असे आहेत हेही पहाण्यासारखे आहे. मनोज स्वतःच्या अस्तित्वाबाबत मात्र टिपीकल उत्तरआधुनिक दृष्टीकोन घेतो. उत्तर आधुनिकवादाने सबजेक्ट इज डेड अशी घोषणा केली साहजिकच मग मी कपडे वापरत नाही, विचार करत नाही तर उलट मलाच कपडे वापरतात, विचार चालवतात, माणसे उभारतात. ऑब्जेक्टस्कडून हा सबजेक्ट वारंवार वापरला जातो (कविता २२). प्रेयसीलाही कविता ७ मध्ये शेवटी बिनसंप्रेषणाचे बिनजग बिनमुग्धेचा बिनमी असा मी विना असलेली बिनमी अधोरेखित केला जातो. हे वापरणे शेवटी तर काळ लागलीच सोलून ठेवतो प्रत्येक सेकंदाला युज्ड झाल्याची खंत असे कळसाला पोहचते. (कविता क्र.८) गायब हातानी मग गायब रिमोट दाबला जातो (क्र.७) समोरचा दुसरा मी ही कळत नाही मग पानपट्टीवाला (कविता १६) सबाह्य संपूर्ण दिसूनही शेवटी त्याच्या गादीच्या विस्तारापार त्याचं बुरघोदी बिईंग राहतं. हात अस्तित्वहिन राहतात. अर्थात तरीही हा मी एलियनेट राहतो निदान शेवटी मी असतोच, 'मी' लाच घाबरत/पारखत आणि दुरावतही (कविता क्रमांक १९) मनोज क्रमांक २३ मध्ये मन्या इज डेड मुग्धा इज डेड अशी सबजेक्टच्या मृत्यूची घोषणाही करतो. मनोज आपण उत्तरआधुनिक असल्याचे अनेक ठिकाणी घोषितही करतो, मी करतो माझ्या भयाचे पोस्टमॉडर्न रिसायकलींग (क्रमांक २४) असं तो म्हणतो स्वतःच्या भोवतालची काही वेगळी चित्रे तो काढतो. स्टेबल पृथ्वीच्या जीवावर चघळतो युनिवर्सल माणूसकी (१४), पोस्टमॉडर्न सिस्टीमबाबत तो मी एक सिस्टीम आहे आणि मग ह्या मी ने उभारलेली सिस्टीमही तुकड्या तुकड्याने उभारली जाणार हे तो स्विकारतो. स्पर्धात्मक माणुसकीचा हा काळ आहे आणि वासनांचा काळ होण्याची क्रियाही ह्याच काळात घडते (कविता क्रमांक ८) ह्याचा ताण काव्यात्मक सृजनावर पडणेही अटळ आहे. हल्ली सांगण्यासारखे बरंच असताना मला रुपं सापडत नाहीत. शब्द वाच्यार्थ हरवतील अशीही भिती तो व्यक्त करतो (क्रमांक ६). कवितेच्या ओळीत गुदमर अडकून पडते. क्षणादरक्षणाला पूर्वग्रह वाढतात आणि मग शब्दात कविता नक्की कुठाय असं तो विचारतो (क्रमांक २२) माझ्या अस्तित्वाएवढी कविता मी लिहितो. ह्या अवघड आकाशाखाली शब्द भंपक व अर्थहीन होतात आणि मग कविता म्हणजे लॉस ऑफ आयडेंटिटीची सायबरस्पेशियल पारध बनते. परंपरेतील ज्ञानेश्वरी हीही एक प्रोग्राम असते आणि ह्या प्रोग्राममधून हवा तो अर्थ काढूनच संप्रेषणाची सांस्कृतिकता अबाधित राहणार असते. ह्यातून सुटका नसते म्हणून निवेदक मग आपण ज्ञानोव्या बोलू या असे म्हणतो (कविता ३).

सर्वसाधारणपणे ह्या काळात प्रेमाच्या शक्यताही चिन्हसंस्कृतीच्या ताणाखाली येतात. आजचा काळ इतका ध्वनीग्रस्त आहे की कवी प्रेयसीला वातावरणाचा प्रचंड पॉझ मला गलीतगात्र करतो अशी कबूली देतो. प्रेयसी फक्त एकटेपणाच्या दुकटेपणाची प्रतिमा राहते (कविता १८). तिच्या निमित्ताने पुन्हा तोच उरतो (क्र. २३). मला तुझ्यात जीव द्यायचाय अशी समर्पण भावना क्र. २ मध्ये आहे. तिथेही निवेदक तू माझं अनसर्टन अस्तित्व जिंकत जातेस असंच सांगतो. शांताकाराची भिती वाटते. गंमत म्हणजे मला तुझ्यात जीव द्यायच्यामध्ये ही निवेदक तुझ्या माझ्यातले अद्वैत न म्हणता तुझ्या माझ्या अवकाशातले अद्वैत म्हणतो हे लक्षात घेण्यासारखे आहे.

मनोजची ही कविता स्वकेंद्रीत आहे. जर बारकाईने पाहिले तर तिचा परीघ स्वतःचे घर, स्वतःचा फ्लॅट आणि फर्निचर एवढाच आहे असे दिसते. टिव्ही, संगणकामुळे स्वतःच्या फ्लॅटमध्ये बंदीस्त असलेल्या एम टिव्हीत करमणूक पाहणाऱ्या वर्गातील हा निवेदक आहे. त्यामुळे तो बऱ्याचदा स्वतःच्या घरात वा घराभोवती सापडतो. सामाजिकतेबाबतची त्यांची संवेदनशीलता मेलेली आहे. पोस्टमॉडर्निझम हा एक इंटिलिक्चुअल डिसकोर्स होता. कृती करण्याबाबत कसलाही ठोस प्रोग्राम त्याने दिला नाही. मनोजच्या कवितेलाही नेमक्या ह्याच मर्यादा आहेत. मी चौथ्या नवतेचा पुरस्कार केला. पण पोस्टमॉडर्निझमचा मात्र सातत्याने धिक्कारच केला आहे. कारण सामाजिक कृतीबाबत तो नपुंसक आहे. मॉडर्निस्ट चळवळी फ्लॉप झाल्या म्हणून पोस्टमॉडर्निझमनं त्या विरुद्ध बंड केले खरे. पण स्वतःची पॅरलल चळवळ त्याला नीट डिझाईन करता आली नाही. माझ्या मते पोस्टमॉडर्निझम ही एक भूतकाळात जमा झालेली गोष्ट आहे. चौथ्या नवतेच्या संदर्भात तो केवळ एक अर्धविराम आहे. त्याच्या पुढे बराच प्रदेश बाकी आहे. मनोज पोस्टमॉडर्निझम पाशी थांबला तरी चौथी नवता तिथे थांबू शकत नाही. परिवर्तनाचे अनेक पर्याय ती शोधत जाते.

श्रीधर तिळवे

मठ्या जोशीच्या २४ कविता

१.

डिसेंबरवर चढते जॅन्युवारिक हगवण
आपण सजवतो शनिवार-रविवार
वर्षवर्ष ढेरल्या पोटाची खुमखुमी
कित्येकदा विशेषणे हरवून
निराधार विशेषणे गुदगुदवताना आपल्या पोटाला
आपण स्पर्धात्मक काळाला
आपल्या कुवतीने नावे ठेवतो
अस्मितेचा चळ लागून अनेकदा
बुडवताना वास्तव
भाड नावाच्या हेलच्या खड्ड्यात आपण
श्वापदतो पिढीजात सांस्कृतिक डरकाळ्या

२.

- १) मुग्धा, मला तुझ्यात जीव द्यायचाय
गोंडस वास्तवासारखी हो सर्वसाक्षी
झाडून टाक तुझा तो पुनर्प्रत्ययी अवकाश
- २) पोस्टमॉडर्निझम आणि प्रेमाचा काय संबंध?
मी त्रेतायुगात असतो तरी सुध्दा,
मुग्धा, मला शांताकाराची भीती वाटतेय.
- ३) मुग्धा, मी समर्थ आहे असं
मला समजावावं लागतं सारखं
आणि तू जिंकत जातेस माझं
अनसर्टन अस्तित्व
- ४) मुग्धा मला तुझ्यात जीव द्यायचाय
आणि तुझ्या माझ्यातला सम्यक अवकाश
विशेषणरहित वास्तवासारखा अद्वैततोय पुन्हा पुन्हा.

३.

- १) किंबहुना माझ्या
अस्तित्वाएवढी
मुग्धा:
मी कविता लिहितो आणि
संप्रेरणाच्या सेमियोटिकल हरकतीत;
मुग्धा, शब्दांचं वाहून घेऊ नकोस एवढं तेवढं.
- २) अवघड आकाशाखाली झाले
शब्द भंपक अर्थहीन
लॉस ऑफ आयडेंटिटीची

३)

सायबरस्पेशियल पारध.
प्रोग्रॅमंड ज्ञानेश्वरीतून
हवे तसे अर्थ काढून
मुग्धा, आपल्या संप्रेरणाची
सांस्कृतिकता अबाधित राहील.
मुग्धा आपण ज्ञानोव्या बोलुया.

४)

४.

तुझा फेमिनिस्ट बॉयकट
विरघळतो
सधनतेचा
बटबटीत अवकाश
मुग्धा,
हे मेगा मनोरंजक आहे.
खास लोकाग्रहस्तवाच्या
तुझ्या
हुकूमि
जबान्या
३८६ च्या P.C. वर
भाषांतरित होऊ शकतात.
जाणवण्याआधी दाखवता येतं
हे तू आत्मसातलयस
ह्याचा आनंद विशेष आहे, मुग्धा
तुझी असती प्रॉमिनंट बेंबी
चाळवणार असेल जुलूमी मर्यादा
तर यशापयशाचे लचांड संभवत नाही.

५.

स्टेटमेंट

मुक्तीच्या गप्पा छोटताना
आपण विसरतो
कंप्युटर नावाचा बिनडोक भडवा
आपल्यातील संवादाची दरी काबीजत सुटलाय.
आपण एकमेकांच्या वाक्यांचे
भयानक अर्थ काढतो
आणि शतकबाज होतो
चेंजिंग फेस ऑक इंडिया विंडीया
कंप्युटरचा क्रॅश कोर्स करून

CYBERSPACE ची गणितं मांडण्याची
आपल्या कृतीला क्रॉनिक
उपचार आपल्याला सापडत नाही.
आपण स्वतःतून परतंत्र होत राहतो
आणि मग
आपल्या मॅटस्टेटला
काहीच अर्थ उरत नाही.

६.

- १) मला अजून
माझ्या आरोब्यांचा अनुवाद करता येईल
मला अजून पुस्तकं वाचाविशी वाटतील
मला अजून शब्दांचं काहीतरी वाटेल.
- २) माझ्या हसण्यामागची वैचारिकता
हादरवते माझ्या व्यक्तित्वाची आयडेंटिटी
मला अजून कंटाळा येणार नाही.
- ३) आरशात बघता बघता
मी सहेतुक कवितेत शिरतो
आणि माझ्या तोंडाची देवनागरी
- ४) हल्ली सांगण्यासारखं बरंच असताना
मला रूपं सापडत नाहीत अजून
शब्द वाच्यार्थ हरवतील
- ५) कमर्शियल काळाबरोबर
वाटचाल आहे अजून
प्रायव्हेट देवांच्या
मिथकांचा दुर्लभ प्रादुर्भाव.

७.

मी शब्दांशिवाय
ओळखला जातो
माझ्या व्यक्तित्वाचे
reflective conditioning
मुग्धा, मला तू
हवी असतेस कधीच
कळत नाही
तुला काय वाटतं
गायब हातांनी
गायब रिमोट दाबून
मी तत्त्वज्ञानात शिरतो
शब्दाशब्दात बटबटून
मी दुसऱ्यांच्या वाटची

६ जून ते २१ जून १९९९

लघवी करून सुखावतो
शब्दांचा गुल पारावार
मुग्धा, तू उडून जा.
अतिवास्तवाचा सत्यानाश
बिनसंप्रेषणाचे बिनजग
बिनमुग्धेचा बिनमी

८.

- १) मी काळाला
सिगारेट मध्ये कोंबतो
आणि माझा धूर होता होता
मला अतिवास्तवी गुदगुल्या.
- २) काळ चांगलीच सोलून ठेवतो
प्रत्येक सेकंदाला यूज्ड झाल्याची खंत
संध्याकाळची अचानकलेली रात्र
माझे बत्तीसलक्षणी रात्रचाळे.
- ३) डबलफ्रेन्ड आयुष्याचा दुविधा
नॉर्मल ढालचालीत मी अतिनॉर्मल
माझ्या अनआर्टिस्टिक आयुष्याचा पॅरलल सिनेमा
भाषेला पर्याय शोधतो
- ४) मी आठवतो, नकळत कधी
काळासकट
चघळायला लागलेली स्पर्धात्मक माणुसकी
प्रतिकांचा बदबदाट यडझवी कविता
- ५) मी एक सिस्टीम आहे
तुकड्या तुकड्याने मी
सिस्टीम उभारतोय:
माझ्या वासनांचा काळ होताना .

९.

"V"

- १) सिस्टिम नसलेले विचार
अलगद कडकडतात उन्हासारखे
उठवळ फडफडतात केस शांताकार
डोक्यात तापिष्ठ सोफिस्टिकेशन
- २) सिस्टिमात आलेले विचार
कृतीवर बलात्कार भोगतात
तत्त्वज्ञानाची नपुंसक विधानं
विधानं-दर-विधान सर्वज्ञ कुरघोडी
- ३) विचाराधीन डोकं भणणतं
हजारो शब्दांमधला गायब अल्लाह

- इल्युशनरी दर्दाचा सफाह
आपला आपण भला
- ४) विचाराधीन डोकं दर्शवतं
ध्यान मारलेलं इटर्नल ब्लिस
गुल मीचं गुल जग
ऐहिकतेची पारदर्शक बुच.
- ५) दि एन्ड सारखं इत्यादि
नसलं तरी असतं डोकं
विचारांनी कॅस्ट्रेशनलेलं आणि
आपल्या सिस्टिमचा शिल्पकार.

१०.

Hathing

- १) नित्शे बित्शे वाचून बिचून
गायन देवांचे सुपर आम्ही
कृष्णमूर्ती ब्रिष्णमूर्ती वाचून
क्षणिक राजे बिजे आम्ही
ओशो बिशो ऐकून बिडकून
दीर्घ संभोगाचे समाधीकिंग
- २) ऐकून
बघून
वाचून
अनुभवतो आम्ही
अनुकरणात्मक ग्रोथ
आम्ही नंतर मी
मी नंतर मी
- ३) नव्या पावसाची नवी गाणी टरकावतात
आमच्या सॅच्युरेटेड स्थितीची अगतिकता
जुन्या छत्र्या दुरुस्तून आम्ही पाऊस वापरतो
सृजनात्मक पाण्याचं माझ प्रॉडक्ट
- ४) आम्हाला विकून प्रसवतो आम्ही
जाणीवबाज रिअलिस्टिक वाङ्मय
आमच्या आरस्पानी भावांचं
रिफ्लेक्सिव्ह प्रतिबिंब
- ५) आम्हाला असं, जगता येत नाही
आम्ही=काही नाही
मी

११.

मी पिळतो मला आतल्याआत
एम टिव्हीचे सहर्ष असंघर्षित कलर्स

माझ्या प्रत्येक पिळ्यात डुलतो
सव्यसवर्तक रॉकचा लिड गिटारिस्ट
मी उपभागतो निमूट वामरस्ते
खालमानेच्या खरेपणात खुमासदार
खऱ्या खोट्याच्या खोलगटपणात
मी झेपत जातो एक एक डावेगंड
मी दोन्ही हाताने किबोर्डवर
माझ्या नसतेपणाच्या कॉईस्वर
करमणकुवतो एक एक अस्तित्व
डावलल्या गेलेल्या देवाणघेवाणीत.

१२.

जोशीबुवा बार बार
वेड्यासारखं रस्त्यावर उन असलं तर
घरात शहाण्यासारखं
बसा गॉगलग्रस्त
टिव्हीची प्रत्येक चॅनेल्स तुमच्याचसाठी
क्रॉम्पटन पंखा तुमच्याचसाठी
डनलप सोफा तुमच्याचसाठी
बसा आणि विचाराला लागू
करता करता करा
जन गण मन चे रसग्रहण
सौंदर्यलुप्त असेल तर नाचा
सापडलं तर गॉगल बाहेरच्या उन्हात फेका
जोशीबुवा आता
बार बार काहीच नाही.

१३.

साहजिक

अतिरेकी विचारांनी बरबटलेल्या वस्तुस्थितीत
मुग्धा, तुझ्या डोळ्यांचे आभाळ होते
आणि मी गच्च घुसमटतो आपल्याआत
तुझ्या बोटांची प्रतिक्रिया क्रिया म्हणून
मी बावचळतो, मुग्धा
मला आपल्यापर्यंत पोहचता येत नाही.
मुग्धा, तुझ्या आभाळ डोळ्यात
सहन न होणारा श्वास असतो
आणि मी अत्याचाराला सोकावतो.

१४.

मॉन्ताज

आमचा असाच्या असा शॉट फ्रीझ होतो
ढॅग ढॅग पार्श्वसंगीत विरूपत जातं
तुकड्या तुकड्याची आमची फिल्म
आम्ही एडिटतो व्यक्तिसापेक्ष भावदृश्यात.
आलेले पावसाळे आम्ही बघतो
सूर्याचा अँगल्ड फोकस
स्टेबल पृथ्वीच्या जीवावर
चघळतो युनिव्हर्सल माणुसकी
मॉब सीनमध्ये माणसांपाठोपाठ
चेहेरे हरवतात
कॅमेऱ्याची पोझीशन बदलून
बदलून आकारिक अवकाश पछाडतं.

१५.

सुस्तपणात सरकतो कालिक अभावाचा
अनएम्पलॉईड आनंद अनडेव्हलप्ड
आनंदात तरता सोशल वर्कर तुका
अखंडानंदाचा सोशओलिंक्विस्टिक कळस
त्रिकालाबाधीत सत्यात
देश बेकार होता
आम्ही बेकार आहोत
देव बेकार असेल
माणूस तेथे तत्त्वज्ञान.
मी बेकार नाही
मी परोपकार
मी साकार
इंद्रियसंवेद्य
ठेविले अनंता तैसेची आहो
तुझे अभंग ओठी राहो
जो जे वांच्छिल त्याचे त्याला
तुका म्हणे आई घाला.

१६.

बुरचोदी बालकिसन
तुम्ही आयुष्यभर रगडा
खुशालचंद हातावर उत्साही मावे,
फोडा सिगारेट पाकिट
तोडा गुटखा पुड्या
तुमच्या गादीवरून
किती आले
किती गेले
किती पिवळले दात

किती बरबादल्या फासळ्या
किती प्रतिध्वनली आश्वासित भाषणे
किती विरले नपुंसक नारे
किती वायाळले
किती सायकलल्या
किती गडबडल्या गाड्या
पण बुरचोदी बालकिसन
तुमच्या स्टेबल सुख कल्पनांचा
सडा पिचकारताना गादी आजारी शेजारी
तुम्ही सबाह्य साफ.
बाळकिसन
तुमच्या गादीच्या विस्तारापार
तुमचे बुरचोदी बिईंग.

१७.

- १) तुझी नवनवोन्मेषशालीनी योनी
आणि माझ्या सहसर्जक लिंगाची
विशिष्टावस्था एवढीच
जर असेल तर अजून
तुकाराम वाचून लोकं घडतात
याचं मला नवल नाही, कारण
तंत्र बदलली तरी माणसं सारखीच
असं कोणीतरीच असतं सांगितलेलं
- २) कोणतरी कुणाचेतरी
अस्तित्व होतो आणि म्हणून
कुणालातरी विश्वरहस्य उकलते
- ३) तुझ्या माझ्यात अंतर असते
आणि गतीला ट्रिमेंडस वाव
आणि मला लागलेली एका
संपूर्ण कालखंडाची असंयमी धाप
प्रसवते इनफिनिट शक्यता.

१८.

A GRIEF AGO

काळाचं भावहिन भान आल्यावर
आपल्याला प्रत्येक गोष्ट प्रतिमा वाटते,
मुग्धा, तू जशी माझ्या एकटेपणाच्या दुकटेपणाची;
आपल्या हाती आपणच असतो मग पुन्हा.
फार फार दुःखांपूर्वीची गोष्ट
मुग्धा, आता मला भान येतंय
कालच्याहून छोटी आजची सावली आणि
माझे अस्तित्वहीन नपुंसक हात.

माझ्या डोळ्याच्या पारदर्शकत्वाची
कल्पानातीत भिती घेरताना
मुग्धा, मला गलितगात्र करतो
वातावरणाचा प्रचंड पोंझ

१९.

- १) माझ्या मराठीची बोलु कौतुके
पैजा मारुनी फाटूनी गेली
मराठीत जन्मलो
इंग्रजीत उठलो
मराठीत मुतलो
इंग्रजीत भावनाळलो
मराठीत लोळलो
अरुपाच्या रूपाचा पारलौकिक बलात्कार.
- २) गूल विटू
गूल कान्हा
कालच्याहून
आज शहाणा
ट ला ट
री ला री
द्वैताद्वैताची उसनवारी
मलाच लय येत जातेय
मलाच कळत जातेय
- ३) TV फोडून एअरोस्मीथचा
यू आर माय एंजल
लोळागोळा माझ्या
ड्रॉईंगरूमशी पॅरलल मला
अभंगछंदाची Creative गळवं
अंगावरच्या प्रत्येक केसागणिक फुटताना
माझा क्रिएटिव्हिटीच्या
विविध थिअरिजचा अभ्यास.
श्रद्धेचा अस्वस्थ रोग
तडफडवत जातो माणुसकीचा एसन्स
आणि मी फायरबारवच्या व्याख्येनुसार एलियनेटेड,
निदानाशेवटी मी
असतोच मला घाबरून/पारखत/दुरावत

२०.

मला काय; म्हणायचं कोण सांगणार नाही

- १) मला आद्याक्षरांची स्वप्ने
डोळ्यांचा हॉलोनेस आणि
कृष्णमूर्ती कसं,

- जसं काहीच मांडत नाही
ओरिजिनॅलिटीचं डिपेस्ट बिईंग
- २) दोन विचारांमधला
साशात्कारी अवकाश
अॅक्युमुलेटेड इन्फर्मेशनचा
नॉस्टॅलजिक महिमा
रिस्पॉन्स अॅक्शनचा
आगे भी जाने न तू
पिछे भी जाने न तू
जो भी हैं
- ३) बस एक यही पल
लावसट तत्वज्ञ
'द टरुथ अॅण्ड फॉल्स'
एझिस्ट ओन्ली इन लॅंग्वेज'
चाईल्डीश डिलाईट इन कलर्स अँड पॅटर्न्सचा
एम टिव्ही
- ४) स्वच्छ नितळ आकाश
ढगांची रोमॅटिक आयडेंटिटी
कमोडिटिंचे रॉ मटेरियल
क्षणभंगुर पाऊस आणि
पावसाच्या हळुवार जाणीवा.

२१.

- १) ऑल बुध्दाज स्पीक द्रुथ चा
ऑलमायटी बुध्द प्रतिबध्द
माझ्या कातडीआड
तृष्णांवर विजयाचा
विजयखोर बुध्द सळसळतो
प्रस्थापित धमन्यांचा
Utilitarian मानवतावाद.
- २) ओवी / अभंग मिटरमधला
लिमिटेड विडुल
मागतो वर्षांमागून वर्षे
कन्व्हेन्शलता
स्थितीशील विकासाची
मराठमोळी लाईन
बदललेल्या दिवसांचा
सिनेमास्कोपिक साक्षात्कार
- ३) मला असं जगता येईल कसं
आहेचा बुध्द
काहीतरी नंतर काहीतरीचा
बेशक कार्यकारणभाव

- 1) जगताजगता कविता
कवितेचे जीवन
विरुद्ध चा समानार्थी पॅराडॉक्स
माझ्यातला
उदाहरणार्थ
बुद्ध.
न्यूरोटिक

२२.

- 1) मला
कपडे वापरतात
विचार चालवतात
माणसे उभारतात
मी ची थिअरी आणि
मला पाहिलेलं जग
2) कवितेच्या ओळीत
अडकून पडते गुदमर
क्षण-दर-क्षण मी वाढवतो
ध्वनिप्रदुषित पूर्वग्रह
3) आख्याच्या आख्या
कवितेचा बलात्कार
वारा उचकटतो हेअरस्टाईल
शब्द शब्द अक्षर अक्षरांची
बेफाम उतरंड
4) शब्दांत
कविता
नक्की
कुठाय

२३.

- 1) नित्शेप्रणीत अचिक्लमेंट सारखं
माझा स्वयंघोषित आवाज
'मुग्धा इज डेड' किवां सारखं
'मन्या इज डेड'.
2) माझ्या कंडिशनिंगचं चरचर वास्तविक जग
स्वीकार नकार पल्याडचा
Teleological गोक्ष
जिंदगी एक सफरचा पार्टनर
संवेदनाक्षम मुग्धा
3) 'मानवी नातेसंबंधाचा
तळ धुंडणारी वेधक कविता'
आर्ट मधली प्रोजेक्टेड रिअॅलिटी

६ जून ते २१ जून १९९९

- मुग्धा, तुझ्या निमित्ताने
माझा मीच
4) डायरेक्ट सूर्याकडे पाहत राहिलं
की गोल जग चक्करतं मुग्धा
आपण एक होतो म्हणजे
आपल्यापैकी एकजण
कंडिशनड आकाशातल्या
हाईलायटेड सूर्यासारखा
आपल्या Geoid पृथ्वीसकट.

२४.

- 1) अस्खलित वेडझवा पाऊस
आमची गटारं तुंबवतो
आम्हाला फुटतात
कंड्युमराईज्ड कला
मी झोपतो माझ्या अंमलात
2) ती कविता
तो कविता
ती कथा
तो कथा
मी वाढवतो फेमिनिस्ट यादी
पुरुषांसाठीची पानाची गादी
अरबट चरबट
एकसोबीस तत्त्वांचा मावा
अलिप्त मुंबईचा पॉवर गेम.
थंडीतील मेकडांचा प्रादुर्भाव.
3) मी करतो माझ्या भयांचे
पोस्टमॉडर्न रिसायकलिंग
माझ्या अनुभवांचा
अश्लील उपयोग
अतीभौतिकीय कंडीशनिंगमध्ये
4) वर्षानुवर्षे आणि वर्षे
खिंतपत पडलेल्या पुस्तकात
मधल्या कलात्मक ओळी
झोपवतात माझ्या अंमलात
किंग साईज माणुसकीचे उमाळे
5) मी जन्मवतो मला प्रत्येक
सत्याच्या खटाटोपात
चिंध्या चिंध्या
सत्वाचं KITSCH.

